

מהותה של מגפה: מבט-על

מאמר תגובה ל"חרדים מהקורונה"

הרב ראובן לויכטר

רבים מבקשים למצוא משמעות למגפה בחשבונות כרטיים של שכר ועונש. אולם, מגפה היא אירוע החורג מהסדר התקין של העולם, ושייך להנהגה אלקית עליונה יותר. ההתנהלות שלנו מולה צריכה להיות בהתאם.

ח' ניסן תש"פ

של מגפה שונה מהותית, ואין מקום לייחס אותה לעבירה כזו או אחרת.

לצד זאת, אני סבור שהפרשנות שנשמעת במקומות שונים, לפיה הקב"ה אומר לנו "לחזור ליסודות" של הבית והמשפחה, אינה מספיקה. אני מסכים שיש צורך בחיזוק המשפחה והבית. אך אם המסר הוא פשוט לחזור אל אותם היסודות, אזי ברגע שהמצב יסתיים ונצא מהבתים, סביר להניח שנחזור לאותו המצב ששרר מלכתחילה. שום דבר לא ישתנה.

בניגוד להצעות אלה, אנסה לאפיין את המציאות שעומדת מולנו בתור גילוי ייחודי, הנהגה עליונה וכללית שאינה מתגלה בימים כסדרם. מדובר במציאות ייחודית – ייחודית במובן הארצי, וייחודית אף במובן הרוחני-אלוקי. ייחודיות זו, כאשר נבין אותה על בוריה, מחייבת אותנו בעבודה מיוחדת, כזו שתביא אותנו למקום אחר עם סיום המצב הקשה.

הנהגה של מגפה

הגילוי הארצי של מגפה, כפי שאנחנו מכירים אותה מהעולם כיום, הוא התפשטות מהירה שתוקפת ללא הרף וללא הבחנה. כיון ש"החל הנגף", אהרן הכהן היה חייב לרוץ כדי לעצור את המגפה – "וַיֵּרָץ אֶל תּוֹךְ הַקֶּהָל" (במדבר יז, יב). טבעו של הנגף להתפשט, לעבור מאחד לשני במהירות רבה, כאשר הפתרון היחיד הוא לעצור את הנגף – לעמוד בין המתים לבין החיים, כפי שעשה אהרן. ככל שלא יעצור, ימשיך הנגד לתקוף ולחסל את כל אשר ייגע בו.

אנו חיים במציאות חדשה – מציאות שהעולם לא ידע כמוה. כן, היו מגפות בעבר. אך צירוף של "הכפר הגלובלי" המודרני ואופי התפשטות הקורונה מציב אותנו בפני תופעה ייחודית: מגפה שמאיימת על סדר העולם כולו. כבר היום, הקורונה משפיעה על חלקים עצומים מתוך העולם, כאשר מדינות רבות, בעיקר במערב, נכנסו למצבי חירום המשליכים עמוקות על חיי התושבים.

מצב כזה דורש מאתנו שני דברים בסיסיים. הוא דורש מאתנו להתנהל התנהלות ארצית בהתאם לאופי של המגפה, וכפי שאמרו חז"ל: "דבר בעיר כנס רגלך" (בבא קמא ס, ב). ברור שעל כל יחיד ועל כל קהילה לדאוג לקיים את הנחיות משרד הבריאות, ואלו דברים שאינם צריכים לפנים. אך בנוסף להתנהלות הארצית, עלינו לשאול את עצמנו: מה הקב"ה רוצה מאתנו? מה הוא אומר לנו, ומה הוא מצפה מאתנו?

לא אצטרף למקהלת הקולות הקובעת מהו הגורם לצרה שנפלה עלינו: לשון הרע, חילול שבת, חוסר צניעות, המדיה החדשה, או כל דבר אחר. להיפך, כפי שאבאר, אנו סבור שצרה של מגפה שונה מהותית, ואין מקום לייחס אותה לעבירה כזו או אחרת

אקדים ואומר: לא אצטרף למקהלת הקולות הקובעת מהו הגורם לצרה שנפלה עלינו: לשון הרע, חילול שבת, חוסר צניעות, המדיה החדשה, או כל דבר אחר. להיפך, כפי שאבאר, אנו סבור שצרה

התיאור הארצי של מגפה מתאים לתיאור הרוחני שאנו מוצאים בדברי הגמרא, שם מובא: "תנא מיכאל באחת, גבריאל בשנים, אליהו בארבע, ומלאך המות בשמנה – ובשעת המגפה באחת" (ברכות ד, ב). גם ברובד הרוחני, בשעת המגפה מלאך המוות מגיע "באחת" – במהרה, בריצה, בלי העיכובים שבדרך כלל מאפיינים את דרכו בעשיית מלאכתו.

בשעת מגפה מלאך המוות מגיע ב"פריחה" אחת, בצעד אחד. כלומר, בשעת המגפה אין הסתכלות על זכות ועל חובה, על צדדי ההשגחה השונים, אלא מלאך המוות מגיע מיד. בדומה למציאותה הפיזית של המגפה, כך מציאותה הרוחנית היא של מהירות, של מיידיות

וביתר ביאור: בדרך כלל, עד שהוא מקיים את שליחותו על מלאך המוות "להתחשב" בצדדים השונים של השגחת הקב"ה על העולם. מערכת המשפט, שאליה משתייך מלאך המוות, אינה פועלת בלי לקחת בחשבון את כל הצדדים, את כל ההשלכות של המעשה (ובפרט ביחס למוות, שהרי אין ממנה חזרה). מלאך המוות אינו פועל אפוא אלא בשמונה "פריחות" – שמונה צעדים, שמתחשבים כל אחד בצד אחר של ההשגחה האלוקית.

ואולם, בשעת מגפה מלאך המוות מגיע ב"פריחה" אחת, בצעד אחד. כלומר, בשעת המגפה אין הסתכלות על זכות ועל חובה, על צדדי ההשגחה השונים, אלא מלאך המוות מגיע מיד. בדומה למציאותה הפיזית של המגפה, כך מציאותה הרוחנית היא של מהירות, של מיידיות: מלאך המוות מגיע מיד, ואין מי שיעמוד בעדו.

השהיית מידת המשפט

לצד המהירות, מאפיין נוסף של מגפה הוא העדר האבחנה בין צדיק לבין רשע, בין זכאי לבין חייב. לכן נאמר (בבא קמא ס, ב) שכיון שניתן רשות למשחית שוב אינה מבחין בין צדיק לרשע. בשעת מכת הדבר על כל אחד ואחד לכנס את רגליו ולהימנע מציאה מפתח ביתו.

כלומר, בשעת מגפה אין מקום לדיון בזכות ובחובה, לאמור שאדם מסוים יינצל בזכות כזאת או אחרת. מדובר במערכת שאינה מיוסדת על אדני השכר והעונש – ומכאן שגם אין זה נכון לחפש את הגורמים למגפה בעבירה פרטית כזו או אחרת. התלייה באיזה עניין ספציפי אינה מתאימה לאופי של מגפה, שאינו מתחשב בזכות וחובה, בשכר ועונש. המגפה היא איכשהו למעלה ממערכת

זו: היא מגיעה ממקור עליון יותר, ומגלה משהו מתוך הנהגה המרוממת ממידת המשפט, מהשכר והעונש. גם בעניין הזה, הצד הרוחני מקביל לגילוי הפיזי של המגפה.

בשעת מגפה אין מקום לדיון בזכות ובחובה, לאמור שאדם מסוים יינצל בזכות כזאת או אחרת. מדובר במערכת שאינה מיוסדת על אדני השכר והעונש – ומכאן שגם אין זה נכון לחפש את הגורמים למגפה בעבירה פרטית כזו או אחרת. התלייה באיזה עניין ספציפי אינה מתאימה לאופי של מגפה, שאינו מתחשב בזכות וחובה, בשכר ועונש

בצדה הגשמי, הפחד של המגפה אינו מהחולי עצמו. יש אנשים, צעירים ובראים, שאינם מרגישים (אם בצדק ואם לאו) מאוימים באופן אישי מנגיף הקורונה. אך החשש מהקורונה אינו מפגיעה אישית בלבד, אלא מהשבתת כל מערכות האנושות המוכרות לנו, שמול עינינו הולכות ונחרבות. ההשגחה העליונה מגלה לנו שמהו מתרחש שהוא למעלה מאותן מערכות רגילות. היא מראה לנו עד כמה אנחנו חסרי שליטה, עד כמה יש גבול לקדמה האנושית המתיימרת לשלוט על העולם. לא משנה כמה אנחנו מתקדמים, המושכות אינן באמת בידינו: יש גבול "כוחי ועוצם ידי" של בני האדם, לחיל שהם יודעים ליצור לעצמם, לכיבוש שהם כובשים.

לצד מסר חשוב זה, יש להוסיף את הצד הרוחני: הקב"ה מראה אף לנו, אנו הסבורים שאיננו שותפים לחגיגת ה"כוחי ועוצם ידי" של תרבות המערב (אלא צופים עליו מבחוץ), שטעות היא בידינו: גם אנחנו נמצאים באותו המשחק של "כוחי ועוצם ידי", אך בצד הרוחני ולא בצד הגשמי. גם אנחנו נוטים לחשוב שיש לנו שליטה על מצבנו, בכך שאנחנו מקיימים מצוות, בכך שאנחנו לומדים תורה, בכך שאנחנו מתפללים ובכך שתורמים "לקופת העיר". מצב של מגפה מלמד אותנו אחרת: אין כל אפשרות להינצל מהגזירה על-ידי זכויות. מי שחושב שהוא כן יכול להינצל נמצא בסירה אחת עם יומרת המערב לשלוט על טבע העולם. לא הם יכולים לשלוט, ולא אנחנו יכולים לשלוט.

אנחנו נוטים לחשוב שיש לנו שליטה על מצבנו, בכך שאנחנו מקיימים מצוות, בכך שאנחנו לומדים תורה, בכך שאנחנו מתפללים ובכך שתורמים "לקופת העיר". מצב של מגפה מלמד אותנו אחרת: אין כל אפשרות להינצל מהגזירה על-ידי זכויות. מי שחושב שהוא כן יכול להינצל נמצא בסירה אחת עם יומרת המערב לשלוט על טבע העולם

התגובה שלנו צריכה להיות בהתאם. תמיד טוב להרבות בזכויות, לתקן מעשים, לבחון דרכים. אך התגובה למגפה היא אחרת: מול המידה העליונה שמתגלה בשעת מגפה, מקום גבוה מעל מערכת השכר והעונש, מוטלת עלינו מלאכת החיבור: להתחבר, בדרך שאנו יכולים לעשות זאת, אל אותה העליונות.

עצירת המגפה: קטורת של אהרן

כך עשה אהרן הכהן, במגפה האחת המתוארת בתורה. אהרן לקח קטורת בידו, ואתו נכנס אל תוך הציבור. במקום אחר, התורה מבהירה לנו שהקטורת היא דבר מסוכן. לכלל ישראל היו טענות על הקטורת: עדת קורח מתו בקטורת, שהצטייר לעם בתור סם המוות. הסכנה שבקטורת טמונה בכך שעבודתה היא עבודה ייחודית, כזו שעולה ישירות אל הקב"ה. מדובר בסוג עבודה שאינה שגרתית, שאינה דומה לשאר מצוות התורה ואף לשאר עבודות המקדש. בכל הקרבנות יש משהו שנותר בעולמנו; גם קרבן העולה מותיר אחריו את הדשן. אך הקטורת אינה מותרת אחריה דבר. כולה כליל לה'.

נדב ואביהו מתו אפיא "בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ" (ויקרא טז, א). הם מתו בגלל הקרבה המיוחדת של הקטורת. גם אנשי קרח התכוונו אף הם לשם שמים, אך נכוו באש הקטורת. האדם אינו יכול לשלוט בכוח הטמון בקטורת. רק אהרן הכהן ידע לקחת אותה בידיו, להשתמש בה כראוי במצוות משה רבינו, וכך עצר את המגפה.

העיקרון של מגפה הוא שהיא עוברת "באחת", ללא התנגדות כלשהי. הדרך לעצור אותה היא על-ידי עבודה כזו שאף היא מרוממת מעבר לפרטים השונים של חיינו. שם, ורק שם, יש אפשרות לעצור את המגפה – לנגוע באותה "אחת" של מלאך המוות בשעת מגפה

יש לשים לב למילות הפסוק: אהרן הכהן לא **ריפא** את המגפה, אלא **עצר** אותה. כאמור לעיל, העיקרון של מגפה הוא שהיא עוברת "באחת", ללא התנגדות כלשהי. הדרך לעצור אותה היא על-ידי עבודה כזו שאף היא מרוממת מעבר לפרטים השונים של חיינו. שם, ורק שם, יש אפשרות לעצור את המגפה – לנגוע באותה "אחת" של מלאך המוות בשעת מגפה.

כך היא עבודת הקטורת, עבודה המתעלה מעל לכלים היומיומיים שלנו. העם קבל על הקטורת, ראו שהיא גורמת למוות, וחששו שכולם הולכים למות באותו הרס והשחתה שאין עליו שליטה. והאמת היא שבקטורת טמונה אמנם סכנה, אך אותה עליונות

שיש בה סכנה היא היא האפשרות לעצור את המגפה: להעלות משהו מהמציאות הארצית לאותה עליונות שממנה נובעת המגפה, ומשם לעצור אותה.

אין לנו כמובן את עבודת הקטורת. אין לנו כלי כה עוצמתי לעצור את המגפה, ואין לנו את משה ואהרן היודעים להשתמש בו בגדלותם. אך ברצוני להציע שני עניינים שיש בהם הקבלה, גם אם בצד כלשהו, לאותה עבודה של הקטורת. האחד הוא עבודת התפילה, או צד מסוים שבה. השני הוא עבודה פנימית של תקופת כינוס אל הבתים.

תכון תפילתי קטורת לפניך

"תִּכְוֶן תְּפִלַּתִּי קְטֹרֶת לִפְנֵיךְ" (תהלים קמא, ב). בתפילה יש צד, ממד מסוים, שנוגע בעבודת הקטורת. ההבנה הרגילה שלנו בעבודת התפילה היא הבנה של בקשת צרכים; אנו עומדים בפני הקב"ה, מעמידים את עצמנו כחסרים בפני נתינתו האינסופית, ומצפים לישועה. אך בצד של דמיון לקטורת עולה התפילה למישור עליון יותר, מקום השייך לחיבור הקב"ה אל העולמות כולם. בעבודת התפילה הזו תודעת האדם הוא של ביטול כלפי מעלה, וכלשונו של רבינו יונה: "יחשוב בליבו כאילו עומד בשמים".

בעל ה"נפש החיים" מביא את דברי רבינו יונה, ומפרש: "היינו שירגיש בעצמו שנתבטלו אצלו כל הרגשות הגוף שהוא עפר מן האדמה, וכל הרגשותיו יהיו בעיני הנפש לקשרה בשרשה בשמים באהבה רבה. [...] וזהו הללו את ה' מן השמים, הללוהו במרומים". אין כאן המקום לבאר את דברי ה"נפש החיים" בעניין זה – שהם כל דבריו בשער ב' מספרו, הטמונים עבודת תפילה מרוממת ונשגבה – ודי לנו לציין שיש ממד של תפילה שבו האדם מתרומם לאותה מדרגה שלמעלה מגבולות הגוף וגבולות העולם, ונוגע במישור עליון, מעין עבודת הקטורת.

זוהי עבודת התפילה של ימים אלו – עבודה של שיוך, עבודה של אמונה. עלינו לראות שיש במגפה מסר על נשגבות, מסר של עליונות. שפת המסר היא שפה קשה – של סכנה ושל מוות, חלילה. אך המסר הוא גילוי של שייכות – שייכות שלנו למישור אלוקי עליון, המתרומם מעבר לרבדים הרגילים של גבולות שכר ועונש

החיזוק בממד הזה אינו חיזוק במצוות, ולא חיזוק בתפילה כפי שאנו מבינים אותה בדרך כלל, אלא בחיזוק של אמונה. קיום מצוות בעלמא מביא קדושה לתוך העולם. מצוות ציצית מורידה קדושה על בגדנו, מצוות תפילין מורידה קדושה על גופנו, וברכות מורידות קדושה על המזון. בניגוד לכך, הצד הזה של עבודת

התפילה אינה מורידה קדושה, אלא משייכת את האדם, את המתפלל, למישור העליון של חיבור הקב"ה לעולמות. החיים שלנו עצמם, חיינו הארציים והגשמיים, הופכים למשהו גדול הרבה יותר, עם שייכות למקום עליון, למשהו נשגב.

זוהי עבודת התפילה של ימים אלו – עבודה של שיוך, עבודה של אמונה. עלינו לראות שיש במגפה מסר על נשגבות, מסר של עליונות. שפת המסר היא שפה קשה – של סכנה ושל מוות, חלילה. אך המסר הוא גילוי של שייכות – שייכות שלנו למישור אלוקי עליון, המתרומם מעבר לרבדים הרגילים של גבולות שכר ועונש, לעולמנו אנו.

מול גילוי כזה, התגובה שלנו היא בעבודה הקשה, עד כמה שניתן, לאותה המישור: עבודת התפילה בצד העליון שלה. המגפה מגלה את שייכות העולם אל אותה העליונות באופן המזיק, באופן הפוגע בחיינו; בתפילה אנו מגלים את אותה השייכות באופן שנותן חיים, באופן שאנו שייכים לקיום עליון ואלוקי. כך עבודת הקטורת עצרה את המגפה. ולכך אנו נקראים, ואותה אמונה המתגלה בממד הזה של תפילה, בשעת המגפה.

שאיפה לגדלות – בתוך הבית

עבודה תפילה ואמונה, של שייכות למקום עליון יותר, דורשת מאתנו צמיחה וגדלות. עבודת הקטורת הייתה אפשרית רק עבור אדם גדול בענקים דוגמת אהרן הכהן, ועבודת התפילה המתוארת לעיל קוראת לנו לצמוח ולגדלות בעצמו, ולהיות ראויים למעלה זו. נדמה שמצבנו הנוכחי קוראת לנו למצוא את הגדלות הזאת דווקא מתוך הבית – מתוך העולם הפרטי של כל אדם.

מצב המגפה מחייב אותנו להיות בביתם. בכך הוא קורא לנו לגדלות: להיות אדם הגדול, כל אחד בעולמו הוא, בספרה הפרטית שלו. אין הרי מישור אחר, ובהכרח שהתפקיד נופל עלינו. וכאן חשוב להדגיש: ההגעה לגדלות דורשת עבודה והשקעה. היא אינה מתרחשת לבד. זו הסיבה שהדיבור אודות "חזרה ליסודות" אינו מספיק. חוויית החזרה ליסודות לא תבטיח לנו שום צמיחה וגדלות; היא תשרוד עד שנחזור לשגרה, ואז היא תשכח. כמו דבר שמכניסים למקפיא לתקופה, ולאחר זמן מפשירים אותו שוב, אך עלול לקרוא למי ש"חוזר ליסודות" – אחרי שתקופת ההקפאה הנוכחית תסתיים, הוא פשוט יחזור לנקודה שממנה התחיל.

חוויית החזרה ליסודות לא תבטיח לנו שום צמיחה וגדלות; היא תשרוד עד שנחזור לשגרה, ואז היא תשכח. כמו דבר שמכניסים למקפיא לתקופה, ולאחר זמן מפשירים אותו שוב, אך עלול לקרוא למי ש"חוזר ליסודות" – אחרי שתקופת ההקפאה הנוכחית תסתיים, הוא פשוט יחזור לנקודה שממנה התחיל

העניין היסודי שעליו אני רוצה לעמוד הוא שהאדם תמיד שואף ל"עוד", ליותר ממה שיש לו. עיקרון זה עולה מדברי הרמב"ן על הפסוק "ויהי בנסוע הארון" (במדבר י, לה) – פרשה ש"מפסיקה בין פורענות לפורענות". הרמב"ן מבאר על-פי המדרש שהפורענות הראשונה מתוך שלוש היא "שנסעו מהר סיני בשמחה, כתינוק הבורח מבית הספר; אמרו שמא ירבה ויתן לנו מצות". כלומר, בנוגע לתורה עם ישראל היה "מרוצה עם מה שיש". התורה היא הרי דבר שלם, תרי"ג מצוות שמרכיבים קומה שלמה – קומה המקבילה לדמות האדם (שאף הוא מורכב מתרי"ג). כיון שקיבלו דבר שלם, הם לא רצו עוד. היה להם מספיק.

אך אותה "הסתפקות עם מה שיש" היא עצמה פורענות, משום שמטבע האדם תמיד לשאוף לעוד, ליותר ממה שיש. כיון שלא הפעילו מידה זו ביחס להתעלות הרוחנית של הר סיני, הם מצאו את עצמם חסרים, וכך הגיעו לפורענות השנייה: הם היו "כמתאוננים רע", וכדברי הרמב"ן "שהוא לשון כואב, ומצטער על עצמו". הם חוו אי-נחת ממצב של העדר צמיחה וגידול. מכאן קצרה הדרך לפרענות השלישית: כאשר השאיפה אינה מתממשת כלפי הרוח, אזי היא תהיה מופנית כלפי חוץ – למקומות של גשם ושל חיצוניות. כך מבאר הרמב"ן על הפורענות השלישית של "והאספסוף אשר בקרבו התאוות תאוה" (במדבר יא, ד): "שלא היה להם חסרון במדבר, כי היה להם המן לשובע, והיו עושים בו מטעמים שונים בטעם חשוב מאד כאשר יספר; אבל המשילו בנפשותם תאוה רבה כמתאווים לאכול הפחמים והעפר והמאכלים הנבאשים". כלומר, אותו כוח של "עוד", שאיפת האדם ליותר ממה שיש, הופנה כלפי חוץ. כיון שגם בתחום הגשם בא על סיפוקו במן שאכלו, התאוות האדם אפילו לדברים היוצאים מגדר האנושיות – "הפחמים והעפר והמאכלים הנבאשים".

טבע האדם הוא אפוא לשאוף תמיד ל"עוד". טבעו זה נובע מאותה עליונות שאליה הוא שייך, לצד העליון שכאמור לעיל מתגלה בקטורת. בהתאם לעליונות הזו הוא תמיד רוצה עוד, רוצה יותר, כי הוא במהותו יותר ממה שיש בו. אך השאלה היא לאן השאיפה לעוד תהיה מופנית: כלפי חוץ או כלפי פנים, כלפי צמיחה אנושית או כלפי טפיחה שאינו שייכת לאדם עצמו. את הצד המזיק של הבקשה ל"עוד" אנו מבחינים ברדיפה אחר ריגושים מזיקים כמו

סמים, אלו שבפירוש הולכים נגד האנושות. אך הוא קיים גם בדברים יותר יומיומיים: אנשים יכולים להשקיע את כל מרצם בפרסום, בכסף, בכבוד – ולא בצדדים האנושיים שלהם.

והקב"ה אומר לנו ד'. הוא מכניס אותנו לבתים ואומר לנו שעלינו לכוון את השאיפה ל"עוד" למקום פנימי יותר, למקום אנושי יותר. לבית. את הכוח העצום שצבר האנושות בעשורים ומאות האחרונות יש להפנות פנימה, לתוך האדם, במקום החוצה.

המסר הזה נכון גם עבורנו. אנו רגילים לעבודה בציבור. תפילה בציבור. שיעורים המוניים. ליל הסדר עם כל בני המשפחה המורחבת. כעת אומרים לנו שעלינו להיות לבד, בבית – אך לשאוף לעוד. למצוא את ה"עוד" דווקא בתוך המוכר, בתוך הקרוב. זה יכול לבוא לידי בשלל תחומים: בזוגיות הפרטית שלנו, בקשר עם הילדים, בלימוד תורה האיש, ובתפילה שלנו ביחידות. בכל אלו קיימת תנועה נפשית פרטית, צנועה, פנימית ואנושית, ודווקא שם עלינו למצוא את ה"עוד" שאנחנו שואפים אליו, את העליונות שאליה אנחנו ראוים.

ככל שנוכל לעבוד על הנקודות האלה, אזי גם כאשר המצב הזה יסתיים, השאיפות שלנו כבר לא תלכנה אוטומטית לפרהסיה, למה שקורה בחוץ. השאיפה שלנו לגדלות כבר תיקבע במקום פרטי, יותר ביתי יותר, ואנושי יותר

האם אנחנו חווים קשר עם הקב"ה בשעת התפילה – התפילה שלנו, האישית? עד כמה אנחנו יודעים לשאת בעול עם הזולת כאשר הזולת אינו הרחוק, אלא הקרוב ביותר, מי שנמצא אתנו בבית? האם נוכל לשאול את עצמנו את ה"מה נשתנה", לענות לעצמנו את התשובה של ליל הסדר, ולהפנים בלבנו את אמונת יציאת מצרים? האם אנחנו יכולים לבטא את מידת הצניעות גם בתוך הבית, כשאנחנו לבד ואף אחד אחר לא מסתכל? אלו, ועוד רבות, הן השאלות שעלינו לשאול את עצמנו, כדי למצוא את אותו "עוד", את אותה התעלות שהקב"ה מכוון אותנו אליה.

ככל שנוכל לעבוד על הנקודות האלה, אזי גם כאשר המצב הזה יסתיים, השאיפות שלנו כבר לא תלכנה אוטומטית לפרהסיה, למה שקורה בחוץ. השאיפה שלנו לגדלות כבר תיקבע במקום פרטי, יותר ביתי יותר, ואנושי יותר. וככל שהמקום הפרטי והביתי שלנו יתחזק, כך גם הציבוריות שלנו – ציבוריות שמורכבת מבתי אב, מפרטים – תצא אף היא נשכרת.

התקופה שאנו עובדים אינה קלה לאף אחד. למרבית הצער, היא אף רוויה בסבל, בחולי, ובטרגדיה אנושית. אבל מבעד לקשיים עלינו להרהר ולהתבונן: מה הקב"ה רוצה מאתנו בעת הזאת? כיצד עלינו ללמוד ולהבין את המציאות החדשה שלתוכה נזרקנו. במקום לברוח מהמציאות, כפי שאחדים עושים בריצה אחר סגולות ודמיונות, חובה עלינו להיות מחוברים למציאות – המציאות הגשמית, והמציאות הרוחנית המקבילה אליה.

אני מבקש לראות במציאות שלנו נקודה של עליונות. הקב"ה מראה לנו שאנחנו גבוהים יותר, גדולים יותר, ממה שאנחנו בדרך כלל חושבים. יש לנו נגיעה במציאות עליונה יותר, מציאות שמחריבה את סדרי העולם המוכרים לנו, ושאיפילו השכר והעונש, סדרי המשפט המנהיגים את העולם בימים כסדרם, מתבטלים בפניה.

הקב"ה מראה לנו שאנחנו גבוהים יותר, גדולים יותר, ממה שאנחנו בדרך כלל חושבים. יש לנו נגיעה במציאות עליונה יותר, מציאות שמחריבה את סדרי העולם המוכרים לנו, ושאיפילו השכר והעונש, סדרי המשפט המנהיגים את העולם בימים כסדרם, מתבטלים בפניה

התגובה שלנו לגילוי הזה צריכה להיות בהתאם. מצד אחד, עלינו למצוא את השייכות שלנו לאותו רובד עליון, עבודה הבאה לידי ביטוי בתפילה – בטעם העליון של תפילה, כפי שמתבאר ב"נפש החיים" – ובאמונה שלנו. ומהצד השני, עלינו לעבוד כדי לכוון את השיפה שלנו לגדלות, שאיפה המעידה על השייכות שלנו למקום עליון, למקום פנימי יותר, אנושי יותר.

בתור עצה מעשית, אציין לסיום את מה שראיתי אצל רבותי, ובפרט אצל מרן המשגיח זצ"ל, שהיו כותבים לעצמם יומן. לא מדובר ביומן של תיעוד היסטורי, ולא יומן של הנצחה אישית, אלא יומן של שימת לב למצבי הנפש פנימה, של תנועות נפש העולות ובאות בזמנים מסוגלים. היומן אינו מיועד לאחרים, אלא לעצמנו; היא מסייעת לנו להכיר את עצמנו טוב יותר, ולכוון נכונה את אותו "עוד", את אותו "יותר" שאלינו אנו שואפים.

אין אנו יודעים לאן הדברים הולכים, לאן הם מובילים. אך ניתן בהחלט לומר שמדובר בזמן מסוגל, בגילוי שהעולם שייך למשהו עליון – עליונות שבה גבולות העולם מתפוגגים, נמסים מול עינינו. הלוואי שנדע להתעלות מתוך הקושי, ולחזור למציאות אנושית תקינה כאשר אנחנו מחוזקים ברוח ועמוקים יותר בנפש.